

ISSN 0027-8084

УДК 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XLV/1-2

БЕОГРАД

2014

НАШ ЈЕЗИК

Књига XLV

Св. 1–2 (2014)

Чланци

- О употреби локалног акузатива, одн. локатива
и инструментала у Вуковом језику (РАДОЈЕ СИМИЋ,
ЈЕЛЕНА ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ) 3
- Конгруенција именица мушког рода на *-а*
(РАДА СТИЈОВИЋ) 17
- Типологија речника српског језика I (теоријски оквир)
(ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ) 29
- Критичко коришћење других речника
у изради Речника САНУ
(АЛЕКСАНДРА МАРКОВИЋ) 49
- Поредбене фразеолошке јединице с компонентом
Пилаји у српском језику (НАТАША ВУЛОВИЋ) 63
- Позиционо неусловљена понављања у тексту
Милоша Црњанског (ГОРДАНА ЈАЊУШЕВИЋ
ЛЕКОВИЋ) 73

Прикази

- Марија Ђинђић, *Yeni Türkçe – Sıprça Sözlük*
(ДАРИНКА ГОРТАН ПРЕМК) 93
- Рада Стијовић, *Језички савейник*
(СВЕТЛАНА МИЛАНОВИЋ) 99

Марина Спасојевић, <i>Глаголи на -(j)ети, -им у корелацији са глаголима на -ити, -им у савременом српском језику (нормативни и лексикографски аспекти)</i> (МАРИНА НИКОЛИЋ).....	105
<i>Научни саставак слависта у Вукове дане 42/1</i> (МАРИЈАНА БОГДАНОВИЋ)	113
<i>Научни саставак слависта у Вукове дане 42/3</i> (НИКОЛА САНКОВИЋ).....	121
Зборник радова са V научног скупа младих филолога Србије <i>Савремена истраживања језика и књижевности V/I</i> (АНЕТА СПАСОЈЕВИЋ)	129

*Научни састајанак славистѿа у Вукове дане 42/3**

Трећа књига зборника Међународног славистичког центра за 2013. годину доноси радове који су као реферати прочитани на 42. *Научном састајанку славистѿа у Вукове дане*, одржаном 2012. године. Радови су настали у оквиру научноистраживачког пројекта *Српски језик и њејови ресурси: ѿеорија, ойис и ѿримене*, а аутори су професори и сарадници Катедре за српски језик са јужнословенским језицима Филолошког факултета Универзитета у Београду.

Први део зборника обухвата једанаест чланака из области дијалектологије, фонетике, семантике и прагматике, правописа, норме српског језика, методике наставе и лингвокултурологије. У другом делу зборника дат је *Прилој библиоѿрафији ѿворбе речи* Боже Ђорића, који обухвата 1180 библиографских јединица.

У раду „Из дијалекатске творбе речи“ (7–14) Божо Ђорић испитује заступљеност проучавања творбе речи у дијалектолошким студијама и методолошке поступке које су дијалектолози користили приликом анализе одређених творбених формација. Дат је нови прилог анализи творбено-семантичке скупине *ѿроизвод живоѿињској ѿорекла*, о којој је аутор писао у ранијим радовима. На корпусу ексцерпираном из дијалектолошке литературе аутор показује да у оквиру анализиране творбено-семантичке скупине дијалекти поседују знатно више творбених типова и форманата у односу на књижевни језик.

Душка Кликовац у раду „О обележавању управног говора“ (15–42) анализира обележавање управног говора наводницима и цртом у најзначајнијим српским и хрватским правописима и граматицама објављеним у периоду од краја XIX века до данас. Поред

* Београд: Међународни славистички центар, 233 стр.

примера из основног корпуса, ауторка у грађу за рад уноси и примере из појединих књижевних дела (углавном новијих) да би показала обележавање управног говора у пракси. У првом делу рада основна питања која се разматрају тичу се: а) редоследа наводника и других интерпункцијских знакова; б) писања зареза као трећег интерпункцијског знака (иза упитника или узвичника и изводних наводника); в) раздвајања управног и пишчевог говора зарезом и цртом; г) случајева кад се управни говор ничим не обележава; д) писања наводника приликом уметања пишчевог говора у управни говор и ђ) употребе наводника кад цитат обухвата више пасуса. Предмет другог дела рада је обележавање управног говора цртом. На основу бројних примера из литературе и праксе, ауторка у закључку наводи препоруке за обележавање управног говора наводницима, а када је реч о обележавању управног говора цртом, упућује на решење дато у *Правойису српскога језика* (1993).

Појам *слободе* у језичкој слици света говорника српског језика истражује Рајна Драгићевић у раду „Лингвокултуролошка анализа концепта *Слобода* у српском језику и српској култури“ (43–59). Ауторка се у истраживању ослања на методологију Ј. Бартмињског, а основни циљ истраживања је да се на основу анализе језичког материјала дође до когнитивне дефиниције појма *слободе*. Корпус за истраживање чине системски подаци који су добијени из неколико релевантних речника српског језика (описних и синонимских речника и етимолошког речника), а који подразумевају испитивање дефиниције лексеме *слобода*, њеног деривационог гнезда и синонима; затим подаци који су добијени анкетом и анализом схватања слободе у политичком и црквеном дискурсу. Анкетом је испитивано како студенти поимају слободу (анкетирано је 100 студената Београдског универзитета), а подаци о томе како деца поимају слободу добијени су из истраживања које је, такође методом анкете, седамдесетих година прошлог века спровела психоллингвисткиња Смиљка Васић. На основу анализираних материјала ауторка закључује да је појам *слободе* у српском језику и српској култури разуђен и вишеслојан и да условно може бити представљен у виду концентричних кругова, у чијем центру се налази *индивидуална слобода* (слобода у човеку и слобода човека према другима), а око ње се налази *друшћивена слобода*. На периферији овако приказаног концепта *слободе* налази

се државна слобода. Поред тога, истакнуто је да однос међу концентричним круговима, односно разним видовима слободе, зависи од друштвене и политичке ситуације.

У раду „Стандардноост језика и питање стабилности форми“ (61–73) Јелена Јовановић Симић разматра поједине појаве које се односе на стабилност језика као целине и књижевног језика, као дела језичке грађе који је плански уређен и контролисан, а самим тим и стабилнији. Указано је на то да нестабилност језика као целине настаје услед његовог додира са сублингвистичким формама изражавања, које могу бити на широкој скали – од устаљених форми до околионализама (ова појава илустрована је на примеру неколико речи из књижевних дела, углавном узвика, који су класификовани према прагматичком критеријуму). Нестабилност у оквиру књижевног језика ауторка посматра у вези са постојањем варијантних језичких форми (међу којима постоје хијерархијски односи), односно са постојањем функционалних стилова. Она истиче да је најстабилнији део функционалностилоског језичког слоја пословни стил, а да су поетски и колоквијални стил, сваки на посебан начин, веома нестабилни, јер углавном не подлежу нормативним утицајима и контроли, што је показано на одговарајућим примерима. На крају рада предложено је извесно ограничење појма *стандардни језик*.

Вељко Брборић у раду „Писање етника и ктетика у правопису и правописном речнику“ (75–84) анализира правописна решења која се тичу писања имена насељених места и њихових делова, назива појединих области и држава, а посебно испитује бележење њихових етника и ктетика у Правопису српског језика (2010) и правописни речницима. Аутор указује на неке актуелне правописне проблеме везане за начин писања имена делова насељених места и градских четврти, нпр. на случајеве када није јасно да ли неко насеље треба посматрати посебно или као део већег насељеног места, од чега зависи примена одговарајућег правописног решења. Разматрајући начин навођења назива насељених места, области, држава, континената, њихових етника и ктетика у важећем правопису и правописним речницима, аутор уочава бројне недоследности и недостатке и залаже се за уједначавање, односно за доследно навођење етника и ктетика изведених из одговарајућих географских назива. Уочени су и недостаци везани за концепцију приручника

и речника: често се наводе мање важна житељска имена, а изостављају битнија и фреквентнија, такође, изостављају се речи које су правописно спорне, а уносе се поједине речи које нису спорне ни правописно ни граматички.

Начини примене појмовне метафоре у настави српског језика, посебно приликом обраде глаголског вида, разматрани су у раду Драгане Вељковић Станковић „Могућности примене когнитивног приступа у настави српског језика (На примеру обраде граматичке категорије глаголског вида)“ (85–113). У раду је указано на недостатке неких досадашњих приступа обради глаголског вида у наставној пракси и наведене су предности когнитивног приступа у односу на њих. Истакнуто је да се видске разлике у настави поједностављено објашњавају на изолованим примерима, да се инсистира на вези између перфективности и краткоће трајања и имперфективности и дужине трајања глаголске радње, што може отежати или онемогућити усвајање потребног знања и створити код ученика погрешне концептуализације појмова везаних за глаголски вид. Након осврта на то како се код деце формира појам времена, ауторка наводи резултате анкете која је спроведена међу ученицима да би се утврдили облички, семантички и видски прототипи везани за глаголе. На основу резултата анкете и погледа на аспектуалност у науци о језику, закључено је да би у наставу требало укључити низ појмовних метафора, преко којих би ученици могли лакше разумети апстрактне појмове (нпр. појмови свршености и несвршености радње могли би бити објашњени појмовним метафорама помоћу којих се имперфективност поима као неомеђена материја – имперфектив је флуид, а перфективност као ентитет са јасним и непроменљивим границама – перфектив је компактан ентитет).

У раду „Специфичност вежби у онлајн курсу српског као страног језика“ (115–123) Весне Крајишник и Весне Ломпар представљено је неколико типова вежби које се користе за ниво А1 у онлајн курсу српског као страног језика: уписивање тачног одговора (уписивање речи, синтагме или реченице), вежбе са подсетником, избор тачног одговора и вежбе писања текста по задатом моделу. Проверавање знања помоћу оваквих вежби објашњено је на одговарајућим илустрованим примерима (нпр. усвајање лексике за означавање породичних односа). Истакнуте су предности које вежбе у

онлајн курсу имају у односу на конвенционалне вежбе из класичних уџбеника, али наведени су и поједини недостаци, који су условљени ограничењима мултимедијалних платформи за учење језика.

У раду „Концепт ’човек телесни’ у традиционалној српској језичкој слици света“ (125–137) Снежане Вучковић разматрана је, на конкретном језичком материјалу, са лингвокултуролошког и историјскосемантичког аспекта, представа о човековој телесној природи у српској културној традицији. На почетку је истакнута значајна улога човековог тела у појмовној организацији језика и представљена је структура универзалног концепта „човек телесни“, који у различитим културама може бити испуњен специфичним садржајем. Као извор језичког материјала узете су две врсте текстова: средњовековни српски богослужбени списи, у којима је садржан хришћански поглед на човекову телесност и одабрани текстови народне културе – стари популарни медицински списи, народне басме и загонетке итд., који углавном одражавају претхришћански, пагански поглед на физичког човека, често помешан са хришћанским представама о човеку. Истраживање показује да постоји изразит дуализам у поимању човековог тела у српској средњовековној култури: у богословским текстовима човекова телесност је готово занемарена, они садрже мали број соматизама у примарним значењима, док текстови који припадају световној култури показују да је концепт „човек телесни“ био испуњен различитим садржајима – од поимања тела као скровишта за душу, до његовог гротескног изобличења у оквиру средњовековних смеховних култова.

У раду Ане Батас „Трајање консонаната у интервокалском положају“ (139–152) представљени су резултати акустичке анализе трајања консонаната у зависности од места артикулације, начина артикулације и звучности. Материјал за истраживање добијен је снимањем девет говорника српског језика, а анализа материјала извршена је у програму за акустичку анализу сигнала *Praat*. Резултати мерења обухватају неколико параметара: број валидних мерења, просечну вредност трајања у милисекундама, стандардну девијацију, минималне и максималне вредности, а представљени су (табеларно и у виду дијаграма) према класама гласова заснованим на начину артикулације: експлозивни, фрикативни, африкате. Посебно је анализирана група безвучних дентала, јер се у тој групи налазе

све три класе гласова. У зависности од броја вредности које су по-ређене, за утврђивање статистички значајних разлика коришћени су t-тест и анализа варијансе. Добијени резултати мерења и њихова анализа доприносе стварању дескриптивне базе за проучавање временске организације говора.

Рад Небојше Маринковића „Нова терминологија у дидактици српског језика као страног“ (153–158) доноси допуну појмовно-терминолошком апарату дидактике српског језика као страног, а потреба за стварањем нових термина у вези је са потпуно новим начином учења – онлајн курсом српског језика. Аутор дефинише најфреквентније терминолошке јединице, преузете углавном из информатичких и електроничких дисциплина (нпр. *асинхроноси*, *дигитални код*), али и термине који су везани за *виртуелни универзитет*. Поред тога, представљени су и познати методички термини који у онлајн настави језика добијају посебна значења.

Узимајући у обзир досадашњу класификацију речци у српском језику, Јован Чудомировић у раду „Семантички и прагматички критеријуми за опис и класификацију речци и њихова ограничења“ (159–170) разматра појмове и критеријуме који су значајни за граматички опис и класификацију речци и њихових функција. Разматрани су појмови који припадају различитим теоријским приступима, углавном у оквиру семантике и прагматике: ниво на ком речце функционишу и опсег, евиденцијално значење, прагматичко сужавање и ширење, говорни чинови, имплицитно значење. Аутор издваја класу евиденцијалних речци, које указују на врсту извора знања о нечему, нпр. *очито*, *наводно*, *изгледа*, и истиче евиденцијално значење као критеријум за њихово раздвајање од модалних речци. На примеру неколико речци које се могу употребити самостално и оних које морају бити део ширег исказа показане су одређене разлике у начинима функционисања речци као индикатора говорних чинова. Аутор посебно издваја нови (прагматички) критеријум за класификацију речи у српском језику – функцију „окидача конвенционалне имплицатуре“ – којим би биле обједињене типичне употребе речци попут *ишк*, *већ*, *још* и *чак*. На крају рада указано је на недостатност свих разматраних критеријума, упућено на изразиту полифункционалност појединих речци (што

је илустровано на примеру речце *ѿек*) и истакнуто да даља истраживања треба да буду усмерена на класификацију функција речци.

Судећи по ширини тема и релевантности представљених резултата, може се закључити да лингвистичке студије објављене у овом зборнику представљају значајан прилог изучавању актуелних тема у србистици. Наведени радови свакако ће пружити истраживачима подстицај за даља изучавања нерешених питања науке о језику.

Никола Санковић